

VERHALEN VOOR DE WESTHOEK

Ideeënboek

30 maart 2010

I	INLEIDING	3
	1. Probleemstelling	
	2. Opdracht: andere verhalen?	
	3. Verhalen en identiteit	
	4. Verhalen voor bewoners	
	5. Verhalen voor bezoekers	
	6. Verhalen en toeristisch onthaal	
II	CRITERIA VOOR DE VERHALEN	5
	1. Specifiek voor de streek	
	2. Waarneembaar in het landschap	
	3. Gelaagd in de tijd	
	4. Multidisciplinair en inspirerend	
	5. Lokaal en bovenlokaal	
	6. Voldoende ruim	
	7. Geografische gespreid	
	8. Onderling met elkaar verbonden	
	9. Actueel en toekomstgericht	
	10. Het landschap als contactzone	
III	DRIE THEMA'S MET EEN KERNVERHAAL	9
	OORLOG	12
	– Kernverhaal Eerste Wereldoorlog	
	– Netwerk Oorlog en Vrede in de Westhoek	
	LANDSCHAP	13
	– Beantwoordt het thema aan de criteria?	
	– Welke inhoudelijke mogelijkheden biedt het thema?	
	– Kernverhaal: Westhoek en water	
	– Subverhalen	
	GRENS	19
	– Beantwoordt het thema aan de criteria?	
	– Welke inhoudelijke mogelijkheden biedt het thema?	
	– Kernverhaal: De 'schreve'	
	– Subverhalen	
IV	DE ONTSLUITING VAN DE VERHALEN	25
	1. Visie over de Westhoek	
	2. Doelstellingen	
	3. Uitgangspunten	
	4. Instrumentarium	
	– Terminologie	28
	– Voorstellen formats	
	1. Bezoekerscentrum nieuwe stijl	30
	2. Tag/Decoder	31
V	STAPPENPLAN	
	1. Website als platform voor de Gebiedsgerichte werking Westhoek	32
	2. Per thema een 'labo' opzetten	
	3. Westhoek tijdslijn en cartotheek	
	4. Netwerken vormgeven	
	5. Nieuw formats uitwerken	
	6. Streek-evenementen	
VI	BIBLIOGRAFIE EN WEBSITES	34

I. INLEIDING

1. Probleemstelling

De Westhoek bereidt zich momenteel hard voor op de 100-jarige herdenking van de Eerste Wereldoorlog in 2014-2018. Het verhaal van de Eerste Wereldoorlog is een kernverhaal voor de Westhoek. Voor veel toeristen – in hoofdzaak voor de Britten – is de Westhoek een bedevaartsoord, een plek van herdenking en bezinning.

Kan en mag de Westhoek zich uitsluitend profileren op het oorlogsverhaal? Zijn er naast het oorlogsverhaal nog andere grote verhalen waarmee de Westhoek kan worden geïdentificeerd?

2. Opdracht: andere verhalen?

Van de Gebiedsgerichte werking Westhoek kregen we de vraag een overzichtelijk en werkbaar inhoudelijk kader op te zetten rond het culturele erfgoed van de streek en van daaruit op zoek te gaan naar andere verhalen. Die verhalen moeten als rode draad kunnen dienen voor de gebiedsgerichte werking cultuur (en breder de streekwerking).

Dit Ideeënboek 'Verhalen voor de Westhoek' stelt verhalen voor en een methodiek om ze te selecteren en met elkaar te verbinden. Het is bedoeld als inspiratie en leidraad voor de verschillende partners, instellingen, organisaties en initiatiefnemers die actief zijn op het vlak van erfgoed, cultuur, natuur, toerisme... De 'Verhalen voor de Westhoek' zetten aan tot coherentie, samenwerking en sectoroverschrijdende initiatieven met ontsluiting als doel.

3. Verhalen en identiteit

Om te weten wie we zijn, waar we vandaan komen en waar we naartoe willen, hebben we als individu en als groep verhalen nodig. Een verhaal is een bril, een manier van kijken. Het schept samenhang, toont verbanden, vertolkt een visie. Tegelijk blijft elk verhaal ook tijdsgebonden en relatief. Het is een werkbare interpretatie die toelaat om acties te ondernemen met een focus.

De Verhalen voor de Westhoek zijn een instrument om de streek te kenmerken en te profileren tegenover andere regio's. Ze hebben geenszins de bedoeling de streekidentiteit onder een stomp te plaatsen: streekidentiteit is immers een zoektocht, een voortdurend proces. Ze helpen wel om een groter bewustzijn te creëren van de troeven en om een meer consistente richting te geven aan de talrijke ontsluitingsinitiatieven.

4. Verhalen voor bewoners

Bewoners zijn de beste ambassadeurs voor hun streek. De Verhalen willen een instrument zijn om hen te sensibiliseren voor de kwaliteiten van hun eigen streek, die ze vaak zelf niet zien: cfr 'Polderblindheid':

Zoals een vis niet weet wat water is, zo hebben mensen evenmin zicht op hun leefomgeving. De Nederlandse architectuurtheoreticus Bart Lootsma noemt dat 'polderblindheid'. Hij merkt op dat de visuele kwaliteiten van het Nederlandse landschap van zo'n subtiele aard zijn, dat men geneigd is ze niet meer te zien wanneer men er langere tijd in verblijft.

Koen Van Synghel, De Standaard 7 april 2009

5. Verhalen voor bezoekers

De Verhalen zijn evenzeer een instrument om bezoekers aan te trekken en hen warm te maken om de Westhoek te verkennen, om in het landschap te bewegen, om op ontdekking te gaan, om actief te zijn in de Westhoek.

6. Verhalen en toeristisch onthaal

Zoals voor WOI reeds het geval is, moeten de andere verhaallijnen van de Gebiedsgerichte werking Westhoek samen een onderliggend stramien en voedingsbodemp bieden voor het toerisme. Toerisme vertaalt de streekthema's en ontsluitingsinitiatieven in een concrete marketingstrategie.

II. CRITERIA VOOR DE VERHALEN

Over de Westhoek kunnen talloze verhalen uit evenveel invalshoeken worden verteld. We moeten dus kiezen, als we willen gaan voor profilering. We zijn op zoek naar **grote thema's** met **kernverhalen** die gelden voor de hele Westhoek. Ze vormen samen een raam waarin meer lokale **subverhalen** een betekenisvolle plaats vinden.

Het verhaal over de Romeinen in de Westhoek bijvoorbeeld – hoe interessant ook – is voor het doel van de Verhalen van de Westhoek minder geschikt, omdat het geen uniek verhaal is. Elders in Vlaanderen, in België, in Europa... zijn de sporen van de Romeinen indrukwekkender dan in de Westhoek. Dit neemt niet weg dat het kan opduiken in een lokaal subverhaal rond een nog zichtbaartracé van een oude heirweg. Het komt er dan op aan dit subverhaal te linken aan een of meer van de geselecteerde thema's of kernverhalen.

Voor de selectie gingen we uit van de volgende criteria:

1. Specifiek voor de streek

We zoeken naar grote thema's/verhalen die grip geven op de identiteit van de streek. Het zijn verhalen die samen de streek uniek maken, die je nergens anders in dezelfde combinatie vindt.

2. Waarneembaar in het landschap

Hoe tastbaarder de sporen, hoe makkelijker de instap in een verhaal. Daarom komen in eerste instantie alleen die verhalen in aanmerking die gerelateerd zijn aan concrete plaatsen in de Westhoek en die er liefst tastbare sporen vertonen. De verhalen moeten letterlijk 'ge-aard' zijn. Je kunt ze aflezen uit het landschap, al dan niet aan de hand van ontsluitingsinstrumenten. De verhalen ontdek je door je in de Westhoek te verplaatsen. Ze zijn een instrument om gefocust en aandachtiger te kijken.

Het begrip '**landschap**' interpreteren we hier als de grote verzamelnaam voor alles wat je ziet in het gebied: velden en weiden, bebouwing en ruimtelijke ordening (boerderijen, industriezones, dorpen en steden...), relictten en monumenten, horeca en ontspanningsvoorzieningen, wegennet, reliëf, bodemstructuur, waterhuishouding, vegetatie... Dus niet alleen het landelijke. Alles wat je ziet, kan in principe gerelateerd worden aan een verhaal.

3. Gelaagd in de tijd

De Verhalen voor de Westhoek zijn geen eendimensionale anecdotes. Ze hebben een tijdsdimensie. Het zijn sedimenten die we laag voor laag kunnen afpellen. Soms is de tijdsdimensie zichtbaar: een bunker, een middeleeuwse stadspoort, een Vauban-vesting... Soms is er bij een plek of spoor meer uitleg nodig en keert het verhaal terug in de tijd om een geschiedenis te vertellen, die meteen ook gelinkt is aan andere plaatsen in de regio.

4. Multidisciplinair en inspirerend

De kernverhalen en subverhalen kunnen technisch zijn, natuurkundig, biologisch, geologisch, politiek, sociologisch... Ze moeten vooral inspirerend zijn. Zo kan de uitleg over de leperse waterhuishouding een spannend technisch verhaal worden en dat over de leperse vestingen een verhaal over militaire bouwkunde, een politiek verhaal over de expansiedrift van Lodewijk XIV of een lokaal verhaal over hoe de stad in de loop van haar geschiedenis die vestingen heeft gebruikt....

5. Lokale en bovenlokale betekenis

Wat een verhaal interessant maakt, is de combinatie van uniciteit en universaliteit. Een sterk lokaal verhaal, met een bovenlokale betekenis tilt het lokale verhaal boven de nauwe grenzen van de plaats. De lokale betekenis vermijdt dat het verhaal gaat zweven en ongrijpbaar wordt. We kiezen de Verhalen van de Westhoek zo dat ze passen in een grotere context. Zo kunnen we ze makkelijker met aan elkaar verbinden, en passen ze in de talrijke grensoverschrijdende initiatieven die in het kader van Europa worden genomen.

6. Voldoende ruim

De thema's en kernverhalen moeten voldoende ruimte bieden om te kunnen fungeren als container voor lokale subverhalen.

7. Geografisch gespreid

De keuze voor thema's en verhalen moet ook beantwoorden aan het gegeven van de Westhoek als entiteit. De grote thema's moeten relevant zijn zowel voor het kustgebied als voor Heuvelland.

8. Onderling verbonden

De verhalen kunnen met elkaar in verband worden gebracht, binnen de context van de Westhoek. Die verbindingen kunnen inhoudelijk zijn, maar ook letterlijk: routes en paden of verwijssystemen, gekoppeld aan de (fysieke en virtuele) ontsluitingstechnieken (zie verder).

9. Actueel en toekomstgericht

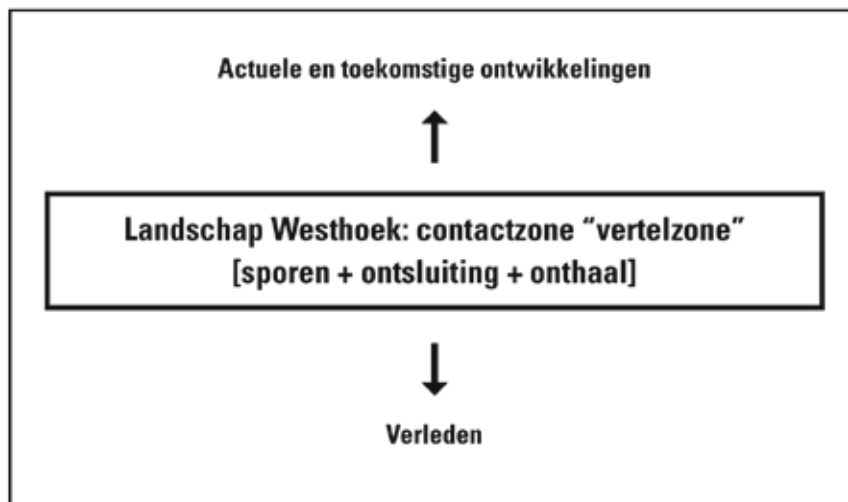
De verhalen zijn niet af. Nieuwe plannen en initiatieven, nieuwe infrastructuur, erfgoed dat wordt afgebroken of hersteld en ontsloten, landschappen die worden beschermd of herbestemd... Het beleid en de noden van bewoners en bezoekers geven het landschap steeds verder vorm en genereren nieuwe verhalen. De geselecteerde verhalen moeten dus actueel en zelfs toekomstgericht zijn. Net zoals ze de voorbije evoluties schetsen, staan ze open op de evoluties van vandaag en morgen. De thema's van de Verhalen voor de Westhoek dagen de bezoekers en de bewoners uit om na te denken over de keuzes die kunnen /moeten worden gemaakt voor de toekomst van de Westhoek. Het zijn verhalen die aanzetten tot actie en interactie.

Een voorbeeld is het fenomeen 'grens' en de manier waarop we aankijken tegen onze nationale grenzen. Zeker de Westhoek als grensgebied wordt geconfronteerd met 'ont-grenzing' in het kader van Europa. Kan die visie ook geconcretiseerd worden in het cultuurbeleid, in de culturele ontsluiting, in het toeristisch aanbod? Kan de grens transparanter worden? Zullen er meer Fransen naar hier komen en meer Vlamingen naar Frankrijk? Willen we dat nu? En de jongeren, die nu vlot via Erasmus Europa verkennen?

10. Het landschap als contactzone

Niet de musea, de collecties, de archeologica... maar het landschap is in de Westhoek de contactzone bij uitstek tussen de verhalen en de mensen voor wie ze bestemd zijn: de bewoners, de bezoekers. Het is de plaats waar de verhaallijnen tastbaar zijn of via ontsluitingstechnieken tastbaar worden gemaakt.

Vanuit de tastbare sporen in het landschap kan men in de contactzone de gelaagdheid ontrafelen en vertellen over het verleden, over het heden en over de toekomst van de Westhoek. De 'openluchtbeleving' is belangrijk in de Westhoek, omdat het landschap daartoe uitnodigt. Je moet in het landschap bewegen om er de verhalen in te ontdekken.

Openluchtbeleving versus 'indoor' duiding

De kleine streekmusea, bezoekerscentra of tentoonstellingen in de Westhoek zien we in deze optiek als plekken waar uitgebreid duiding wordt gegeven bij aspecten van het landschap. Hun verhalen passen in de thema's en kernverhalen van de Westhoek.

Bijvoorbeeld: het Hopmuseum in Poperinge, het Bakkerijmuseum in Veurne, het Fransmansmuseum in Koekelare of De Palingbeek in Ieper, geven lokale duiding bij het omringende landschap en sluiten thematisch aan bij een van de Verhalen van de Westhoek.

Het landschap als receptieve ruimte

Omgekeerd kan het Westhoeklandschap een 'receptieve ruimte' worden voor tentoonstellingen waarin kunst interageert met het landschap, zoals de Poëziezomer van Watou of Beaufort aan de kust.

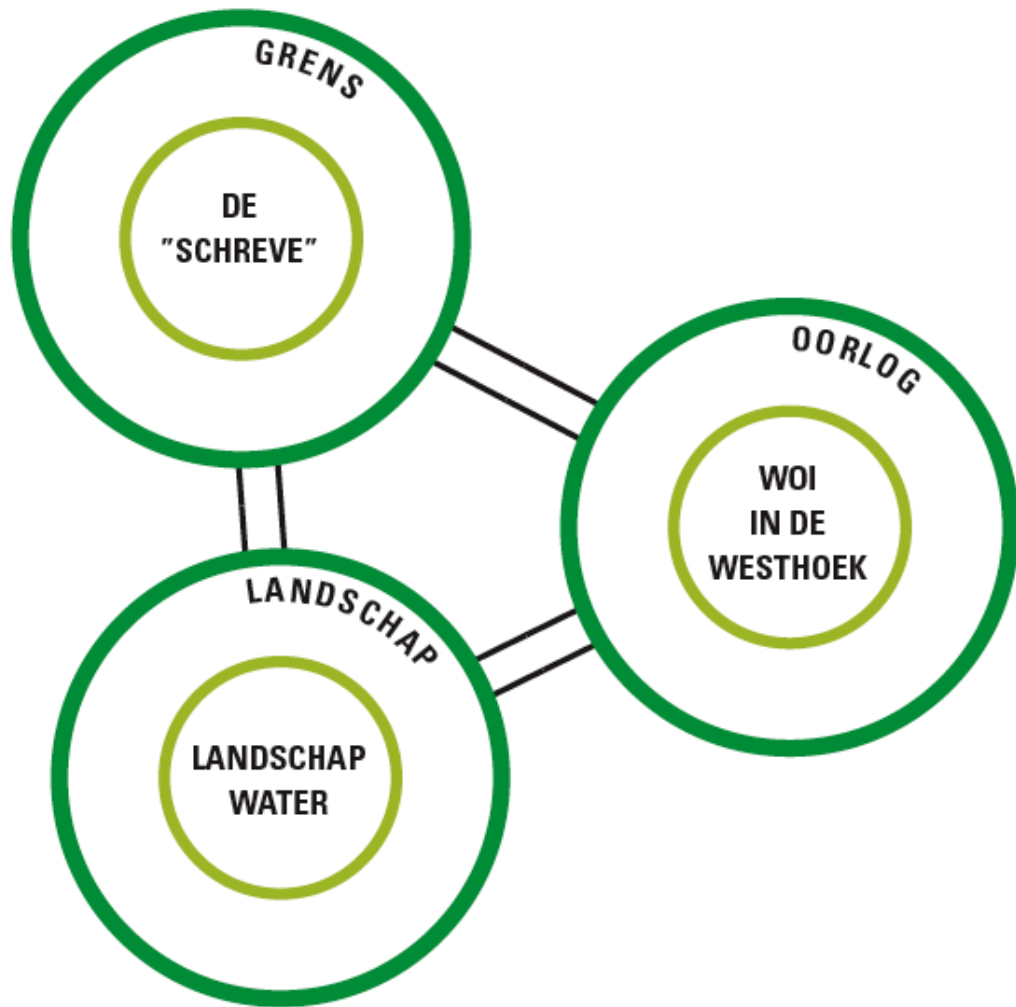
De Verhalen van de Westhoek zijn

- 1. Specifiek voor de streek**
- 2. Waarneembaar in het landschap**
- 3. Gelaagd in de tijd**
- 4. Multidisciplinair en inspirerend**
- 5. Lokaal en bovenlokaal**
- 6. Voldoende ruim**
- 7. Geografische gespreid**
- 8. Onderling met elkaar verbonden**
- 9. Actueel en toekomstgericht**
- 10. Het landschap als contactzone**

III. DRIE THEMA'S MET EEN KERNVERHAAL

Op basis van de selectiecriteria stellen we drie Westhoekthema's voor. Deze drie thema's zijn ruime, thematische containers voor concrete verhalen. Elke **thema** heeft een **kernverhaal**.

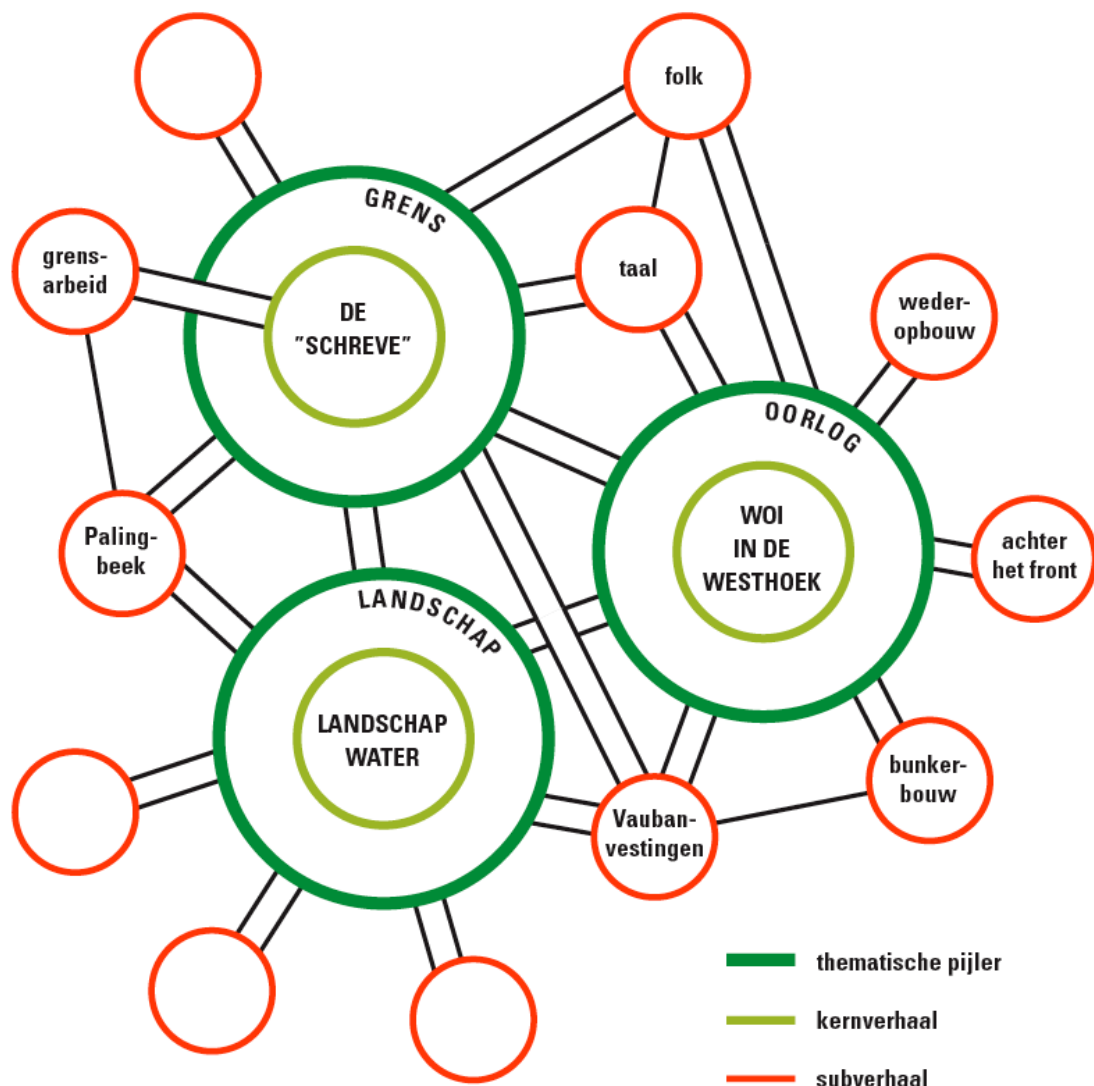

Samenhang: een weefsel van verhalen creëren

Voor we dieper ingaan op de motivatie van de selectie en op de mogelijke inhoud van elk van de drie thema's, willen we eerst hun samenhang benadrukken. De drie thema's Grens - Oorlog - Landschap schragen en versterken elkaar. Ze vormen samen een weefsel van concrete verhalen. Dit weefsel is typisch voor de Westhoek.

Elk thema heeft een **kernverhaal** en bij elk kernverhaal horen **subverhalen**. De subverhalen zijn lokaler van karakter. Ze bestaan uit één of meer **particuliere verhalen**. Al deze verhalen zijn met elkaar verbonden via een **systeem van bindingen of connecties**. Vergelijk het met een woord in een zin, en een zin in een tekst.

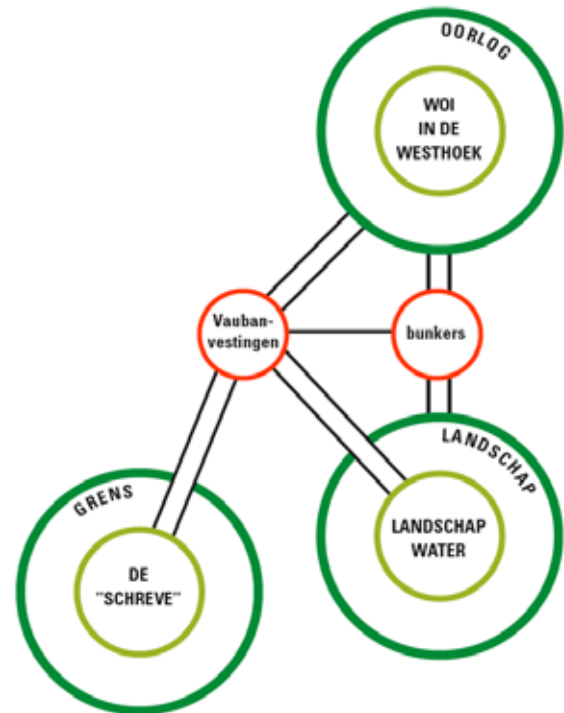
Hoe meer bindingen een subverhaal heeft met de thema's of de kernverhalen, hoe betekenisvoller het wordt voor de Westhoek.

Een subverhaal kan dus een enkelvoudige, een dubbele, een driedubbele enz... binding hebben. Het kan heel particulier, lokaal en concreet zijn, maar het moet zo verteld of ontsloten worden dat er verwijzingen zijn naar de Westhoekverhalen, of het 'Westhoekverhalenweefsel'.

Een voorbeeld: de Vaubanvestingen

Geografisch en historisch verbinden ze binnen de Westhoek Ieper, Knokke brug (Merkem/Houthulst) en Veurne en grensoverschrijdend Menen, Bergues, Rijsel en verder cfr Ceinture de Fer. Thematisch sluiten de Vaubanvestingen aan bij de drie thema's: de episode van de Ceinture de Fer verwijst naar de grens- en oorlogsperikelen in de tijd van Lodewijk XIV, die uiteindelijk in 1713 de vorm van de 'Schreve' hebben bevroren. De drie bouwwerken werden telkens strategisch gebouwd bij waterlopen. Je kan ze verder ook nog concreet linken aan subverhalen, bijvoorbeeld over militaire bouwwerken uit andere periodes (forten uit de 80-jarige oorlog, bunkers uit de Eerste Wereldoorlog).

Analyse en verantwoording van de selectie

Oorlog

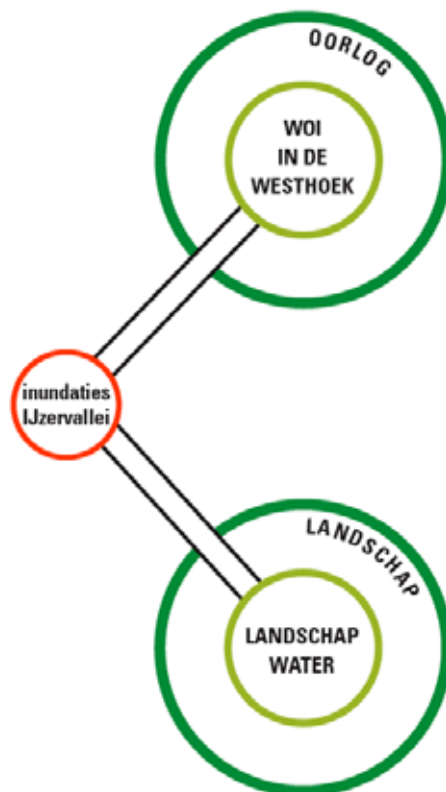
De Eerste Wereldoorlog komt volop aan bod in de Westhoek. Dit kernverhaal is grondig uitgewerkt in het **Netwerk Oorlog en Vrede in de Westhoek** (Frederik Demeyere). Wat we hier, in dit ideeënboek, willen benadrukken is de connectiviteit van het oorlogsverhaal met de twee andere thematische pijlers.

Net zoals voor de twee andere pijlers, vertrekken we van het ruime thema 'oorlog' met daarin het verhaal van de Eerste Wereldoorlog in de Westhoek als kernverhaal.

Op die manier creëren we een opening naar andere verhalen over oorlogen en conflicten die zich in het gebied hebben afgespeeld of die een belangrijk impact hadden (hebben) op het gebied: de godsdienstoorlogen met als gevolg een belangrijke emigratiestroom van protestanten uit de streek naar Engeland en naar Nederland; de herhaaldelijke invasies van Lodewijk XIV en finaal in 1713 het vastleggen van de grens; de impact van de Tweede Wereldoorlog; de impact van de Koude Oorlog (commandobunker in Kemmel); de huidige militaire eenheden in de Westhoek en de activiteiten van de ontminningsdienst DOVO (zichtbaar in het landschap: de oorlogstuigen die de boeren vinden op hun akkers en aan de rand van de weg leggen voor de ontminningsdienst...)....

Een voorbeeld inundaties

Een belangrijke component van het oorlogsverhaal in de Westhoek is de impact van het reliëf en het water. Het verhaal van de onderwaterzetting kan vanuit militair-strategisch invalshoek worden verteld. Bij dit verhaal kan een link worden gemaakt met het reliëf, de bodem, de waterhuishouding van het poldergebied, de ligging tegenover de zeespiegel, de loop van de IJzer... Van daaruit kan bijvoorbeeld een connectie worden gemaakt naar de actuele overstromingsproblematiek en de technieken om die te controleren.

Landschap

• Beantwoordt het thema 'Landschap' aan de criteria?

1. Specifiek voor de streek
2. Waarneembaar in het landschap
3. Gelaagd in de tijd
4. Multidisciplinair en inspirerend
5. Lokaal en bovenlokaal
6. Voldoende ruim
7. Geografische gespreid
8. Onderling met elkaar verbonden
9. Actueel en toekomstgericht
10. Het landschap als contactzone

1. Specifiek voor de streek

De Westhoek wordt gekenmerkt door een **grote diversiteit** aan landschappelijke eenheden op een beperkte oppervlakte: in één uur rij je van de kust, door de polders naar de West-Vlaamse heuvelrij en de Leie.

De Westhoek is dunbevolkt en bijgevolg een open gebied. Er is **ruimte** om te bewegen, om op adem te komen, om te herbronnen.

Het is een **ruraal gebied tussen metropolen**. In contrast tot de drukte van de metropolen valt de rust des te sterker op. De rust, het tragere ritme, de openheid van het landschap en het nauwe contact met landbouw & afgeleide streekproducten is een zeldzaam geworden goed om te koesteren.

2. Waarneembaar in het landschap

Per definitie.

3. Gelaagd in de tijd

Het landschap van de Westhoek is een sterk gelaagd cultuurlandschap, zowel de rurale zones als de woonkernen. De eerste sporen van bewoning dateren van de Steentijd.

Het verhaal van een zeer oud – en dus zeer gelaagd – cultuurlandschap is op zich niet specifiek voor de Westhoek. Het geheel van concrete verhalen rond de nog waarneembare sporen zijn dat wel.

De stedelijke kernen Ieper, Veurne, Diksmuide en Poperinge verwijzen naar het rijke middeleeuwse verleden van Vlaanderen, waarin ze toen niet perifeer lagen, maar in het epicentrum van de Europese politieke en economische geschiedenis. Zo was Ieper in de middeleeuwen samen met Brugge en Gent een grootstad.

De Westhoek is nu dunbevolkt (176 inwoners/km² tov gemiddeld 439 inwoners/km² in Vlaanderen / NIS). De dorpen liggen verspreid in het landschap, wat aan het Westhoek-

landschap een uniek karakter geeft. De huidige spreiding verwijst die uit de pre-industriële, agrarische landschappen die in andere delen van Vlaanderen nagenoeg verdwenen zijn. Het landschap verwijst indirect ook naar oudere culturen (Kelten, Romeinen...). Hoe minder tastbaar de sporen in het landschap, hoe meer duiding er nodig is om ze te kunnen lezen / interpreteren.

4. Multidisciplinair en inspirerend

Om het landschap (landelijk gebied en woonkernen) van de Westhoek te bekijken en te beleven, kun je zeer uiteenlopende brillen opzetten. Je kunt het landschap esthetisch bekijken, sportief of culinair beleven, interpreteren vanuit de geologie, geografie, ecologie, landbouw, economie, geschiedenis, sociologie...

5. Lokaal en bovenlokaal

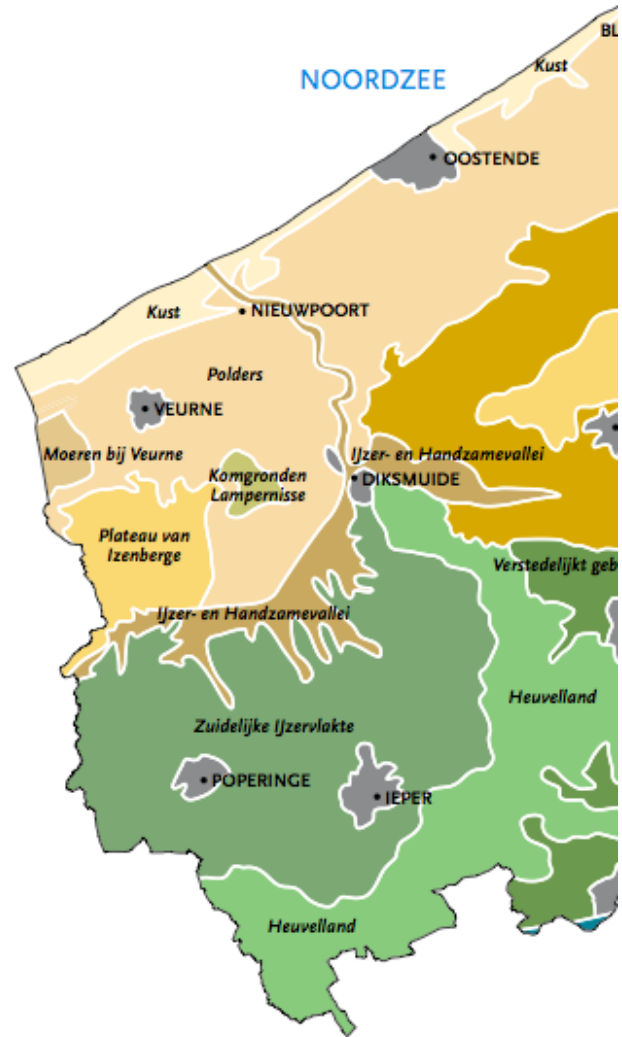
Het landschapsverhaal van de Westhoek is ingebed in het verhaal van grotere Europese landschappelijke eenheden. Om bijvoorbeeld de loop van de IJzer en de Leie, het ontstaan van de getuigenheuvels, de aanleg van de polders enz... te begrijpen, moet je ze situeren in een bovenlokale context.

6. Voldoende ruim

Het landschap is de grootste thematische container. In het landschap worden alle andere verhalen tastbaar.

7. Geografische gespreid

Dit kaartje toont de verschillende landschappelijke entiteiten in de Westhoek. [kaart Westtoer].

8. Onderling met elkaar verbonden

Netwerken van linten in het landschap – zie kaarten Westtoer.

9. Actueel en toekomstgericht

Dit criterium is belangrijk voor de manier waarop we het verhaal over het landschap gaan exploiteren. Je kunt het landschap onder een stolp zetten, als een decor van een voorbij verleden dat we met nostalgie nu en dan terug willen herbeleven. Je kunt het landschap ook benaderen als een dynamisch gegeven, dat in de loop van de tijd getransformeerd is: snel in bepaalde periodes, traag in andere. Een landschap met een ritme, dat vandaag voor nieuwe uitdagingen staat. Het thema Landschap opent de mogelijkheid voor actieve betrokkenheid van bewoners en bezoekers bij deze uitdagingen.

10. Het landschap als contactzone

Dit is ons uitgangspunt voor de Westhoekverhalen: je moet ze buiten kunnen beleven.

• Welke inhoudelijke mogelijkheden biedt het thema?

KERNVERHAAL: WESTHOEK EN WATER

Over de Westhoek is een samenhangend kernverhaal te vertellen met 'water' als rode draad. Dit verhaal stopt uiteraard niet bruusk aan de lands- of provinciegrenzen. Het feit dat de kust, de duinen, de moeren, de polders en de heuvelrij verder uitdijen in Frankrijk en dat de IJzer en de Leie in Frankrijk ontspringen, biedt aanknopingspunten voor grensoverschrijdende verhalen.

Water als vormgever en bouwmeester

We laten dit kernverhaal bijvoorbeeld beginnen bij de oudste sporen die visueel sterk in het landschap aanwezig zijn: de zee in het noorden, de rij getuigenheuvels in het zuiden met daarachter de Leie en de open vlakte daartussen waarin de IJzer zich een weg zoekt naar zee. Waarom maakt de IJzer een bocht? Wat is de relatie tussen de geografie van de Westhoek en de oude zeeën uit de prehistorie? Hoe is de kustlijn ontstaan? Was / is ze stabiel?

Water als instrument

Door menselijke ingrepen in de loop van de geschiedenis is de kustlijn gestabiliseerd, zijn de polders en hun systeem van dijken en afwatering aangelegd, zijn moerasgebieden drooggelegd, zijn verbindingskanalen gegraven en woonkernen gebouwd bij de waterwegen (Ieper, Veurne, Diksmuide, Wervik...), is er handel gedreven langs diezelfde waterwegen en over zee.

Water om te drinken

Op verschillende plaatsen in de Westhoek werd en wordt nog steeds drinkwater gewonnen: De Blankaart (Woumen), Dikkebusvijver... Waar komt het drinkwater vandaan? Wat is de invloed van drinkwaterproductie op het landschap?

Reeds in de middeleeuwen werden systemen aangelegd om drinkbaar water tot in de woonkernen aan te voeren.

Water als bondgenoot of vijand

In tijden van oorlog was het water een strategische bondgenoot of een natuurlijke vijand.

Natuur en recreatie

Historische watersites zoals de Palingbeek, Dikkebusvijver of de Blankaart zijn vandaag beschermd natuurgebied en/of een plaats voor recreatie. Waterlopen worden open gesteld voor pleziervaart en de jaagpaden voor fietsers en wandelaars. De kuststrook is omgebouwd tot een toeristisch-recreatieve zone.

SUBVERHALEN

Ook de subverhalen beantwoorden het liefst aan zoveel mogelijk selectiecriteria. Ze hebben tastbare sporen, zijn gelaagd enz... Afhankelijk van de plaats, krijgen ze een particuliere inhoud, maar ze worden verteld vanuit het perspectief van het thema waartoe ze behoren.

Ook hier geldt dat, hoe meer bindingen het verhaal heeft met andere subverhalen of thema's, hoe interessanter de exploitatie ervan wordt en hoe sterker het verhaal bijdraagt tot het vormgeven van de Westhoekidentiteit.

De subverhalen kunnen aansluitens bij het kernverhaal Landschap & Water. Het gaat dan om lokale, particuliere verhalen rond de waterthematiek. De subverhalen kunnen ook aansluiten bij de algemene thematiek van het landschap.

AANZETTEN VOOR SUBVERHALEN:

Drinkwaterwinning en natuurgebied

De gevolgen van drinkwaterwinning voor de duinen in De Panne.

Het drinkwater van Ieper

Het verhaal van Ieper: de stad kon en kan zich nog altijd autonoom voorzien van drinkwater. Het systeem is tastbaar in het landschap: de heuvels aan de horizon die het regenwater verdelen tussen het Leiebekken en het IJzerbekken, de bronnen op de heuvels, de beken richting Ieper, de waterbekkens (Zillebekevijver, Dikkebusvijver, de Verdrongen Weiden), de Vaubantoren van waaruit de watertoevoer naar Ieper kon worden geregeld, het oude en het nieuwe waterproductiecentrum bij Dikkebus-vijver, het water rond de Ieperse vestingen, sporen van oude waterputten in Ieper in de kelders van De Poortერი.

Leiebekken en IJzerbekken

afwatering: de Bergen tussen Leiebekken en IJzerbekken

Militaire controle over de waterlopen

Veroveraars zoals Lodewijk XIV gebruikten de waterlopen om hun oorlogstuig te vervoeren en bouwden forten om die waterlopen te controleren.

WOI - de inundatie van de IJzervlakte

Tijdens Wereldoorlog I zette Karel Cogge, toezichter van de Veurnse Noordwatering, de sluisen open en liet de vlakte achter de IJzer vollopen om het Duitse offensief te stoppen. Het was een tactiek die in de Westhoek en in andere laaggelegen gebieden al sinds de middeleeuwen werd gehanteerd.

WOI - het kapotte landschap

In de Eerste Wereldoorlog was de combinatie water en ondoordringbare klei er de oorzaak van dat de frontzone een kale modderpoel werd. Tijdens de wederopbouw, waren de landbouwers verplicht om opnieuw een draineersysteem te installeren.

Landschapsbeleving

stilte en rust / bewegingsruimte / natuurbeleving / esthetische beleving: het pittoreske landschap

Landschap en landbouw

impact van bodem op ontwikkeling van landbouw en streekeconomie / landbouw en landschapszorg;

Landbouw en nijverheid

hopteelt / biercultuur / boterproducten (Destrooper...) / betonfabrieken / buizenfabriek...

Landschap en windenergie:

Frans-Vlaanderen (Graafschap Vlaanderen) de bakermat van de staakmolen / staakmolens in de pre-industriële samenleving van de Westhoek / vijzelmolens en waterhuishouding (Sint-Karelsmolen) / windmolens vandaag;

Landschap en handel:

wolindustrie / jaarmarkten / markten;

Landschap en militaire strategie:

Kelten op de Kemmelberg / inplanting van de Vaubanvestingen / WOI - stellingen rond Ieper (Ieperboog) - Mijnslag - Inundatie / Koude Oorlog: commandobunker Kemmelberg;

Wegen en hun bestemming

sporen van Romeinse heirweg / oude landwegen / wegeninfrastructuur in de Oostenrijkse periode / spoorwegen, tramlijnen / recreatieve routes vandaag

Wonen & werken

dorpen en kerktorens verspreid in het landschap (tegenover stedelijk weefsel en lintbebouwing van omliggende regio's) / logica van de inplanting van de woonkernen / bevolkingsevoluties af te lezen uit dorpsstructuren, omvang van de kerken / dorpsontwikkeling rond dries cfr Kemmel / laken: productie en handel;

Landschap en godsdienst

kerktorens als opvallende bakens in het open Westhoeklandschap / de grootte van de kerken tov de omvang van de dorpen vandaag / abdijen en hun rol in de middeleeuwse landinrichting (polders) / hun rol in het onderwijs / abdijen en productie van bier, kaas...
- abdij Ten Duinen Koksijde - abdij van Westvleteren - abdij Sint-Sixtus / verdwenen kloosters en abdijen: Mesen... / protestanten, malcontenten, geuzen, en hun emigratie.

Landschap en toerisme

watertoerisme / kusttoerisme / de Bergen, bakermat van het toerisme in het Vlaamse binnenland / kabellift op Rode Berg / jeugdtoerisme / kampeertoerisme/ wandel- en fietstoerisme / verblijfboerderijen...

Grens

• Beantwoordt het thema 'Grens' aan de criteria?

1. Specifiek voor de streek
2. Waarneembaar in het landschap
3. Gelaagd in de tijd
4. Multidisciplinair en inspirerend
5. Lokaal en bovenlokaal
6. Voldoende ruim
7. Geografische gespreid
8. Onderling met elkaar verbonden
9. Actueel en toekomstgericht
10. Het landschap als contactzone

1. Specifiek voor de streek

De Westhoek is een 'uithoek' in Vlaanderen. Het is op veel manieren een grensgebied: het heeft 1 administratieve landsgrens (met Frankrijk) en 1 natuurlijke landsgrens (met Groot-Brittannië), een provinciegrens-gewestgrens-taalgrens (met aan weerszijden een faciliteitengemeente) en een streekgrens / arrondissementengrens binnen de provincie West-Vlaanderen.

2. Waarneembaar in het landschap

Grensovergangen zijn op verschillende manieren waarneembaar. Taal is daar zeer een belangrijke factor in: op de naamborden, de signalisatie, in gesprekken met bewoners, in folders... Grensovergangen merk je ook aan de ruimtelijke ordening, de dorpsinrichting... De nationale grenzen zijn tastbaar in de douanekantoren en de specifieke inrichting van de grensposten.

3. Gelaagd in de tijd

Het Westhoeklandschap draagt nog sporen die verwijzen naar grenzen van oude invloedssferen. Om ze te herkennen is duiding nodig. Archeologische vondsten leveren de bewijsstukken. Zo was de kustvlakte een natuurlijke grens van het Keltengebied en van het Romeinse rijk. De definitie van het tracé van de zuidgrens gebeurde in 1713. Daarvoor behoorde de Westhoek tot het Graafschap Vlaanderen, waarin het een centrale positie innam. Ook de natuurlijke grenzen zijn in de tijd geëvolueerd. Zo duiden de getuigenheuvels de 'grens' aan van de Diestiaanzee & de grens tussen Leiebekken en IJzerbekken.

4. Multidisciplinair en inspirerend

Om het grenslijnen van de Westhoek te bekijken en te beleven, kun je uiteenlopende brillen opzetten. Je kunt de grens geografisch, politiek, sociologisch of economisch bekijken. Je kunt ze cultureel en culinair proeven. Je kunt op zoek gaan naar wat je met de overkant verbindt of onderscheidt en op die manier de eigen identiteit scherper stellen.

5. Lokaal en bovenlokaal

Natuurlijke grenzen, die vroeger significant waren voor de definitie van politieke entiteiten worden er nu doorkruist door de 'Schreve'. De heuvelrij die een natuurlijke grens vormt tussen het Leiebekken en het IJzerbekken, loopt – haaks op de grens – gewoon door in Noord-Frankrijk. De Leie en de IJzer ontspringen in Frankrijk. Ooit lag hun volledige loop in Graafschap Vlaanderen.

In de grensgebieden is Europa tastbaarder dan elders, onder meer via de Europese grensoverschrijdende projecten die in de Westhoek worden uitgevoerd.

Interessant spiegeleffect

Mentaal biedt de grensligging de mogelijkheid om meer dan elders problemen van twee kanten te bekijken en zo tot verhelderende inzichten te komen. Precies door zijn 'perifere' ligging en bijgevolg de grote hoeveelheid 'grens' worden in de Westhoek allerlei verhalen duidelijk, omdat je ze kunt confronteren met dezelfde verhalen aan de andere kant. Zo zijn de Westhoek en Frans-Vlaanderen "hetzelfde, maar anders". De heuvelrij, de waterlopen, de kustlijn: ze lopen gewoon over de grens door. De structuur en architectuur van dorpen en steden ook. De folklore, tradities, de keuken, het taalgebruik vaak ook. Het zijn gebieden waarvan het gemeenschappelijke verleden nog altijd tastbaar is.

Dit 'spiegel-effect' is narratief bijzonder dankbaar. Verschillen en gelijkenissen ontdekken is iets wat mensen fascineert. De confrontatie van twee verschillende visies op hetzelfde is leerrijk en interessant.

6. Voldoende ruim

Het thema grens heeft een universele dimensie: het raakt aan de manier waarop we nadenken over territorium, over de afbakening en de verdediging ervan. In die zin is het nauw verwant met het oorlogsthema.

7. Geografische gespreid

8. Onderling met elkaar verbonden

Het thema Grens en de grensverhalen gaan over territorium, over gebied en dus ook over landschap. Grensperikelen en territoriumverhalen waren en zijn nog altijd oorzaak van conflicten en in die zin is het thema Grens nauw verwant met dat van de Oorlog.

De frontlijn van de Eerste Wereldoorlog loopt verder door in Frankrijk. Ook daar wordt de oorlog herdacht. De manier waarop dat aan weerskanten van de grens gebeurt is een interessante confrontatie.

9. Actueel en toekomstgericht

Het verhaal van de grenslijn met Frankrijk loopt samen met het ontstaan van het fenomeen 'grens' in het algemeen. De evolutie van de grens tussen 1659 en 1713 toont hoe complex en omslachtig de ontstaansgeschiedenis van 'nationale' grenzen is geweest. 300 jaar later worstelen we met het omgekeerde fenomeen: dat van de ontgrenzing, in het kader van Europa. Het debat over min of meer Europa is meer dan ooit actueel.

Binnen onze landsgrenzen zijn conflicten rond taal zelden lang uit het nieuws. In dit kader is de confrontatie tussen de verschillende generaties zinvol. Jongeren hebben de taalconflicten of taaldiscriminaties zelden nog zelf ondervonden. Ze hebben vaak weinig begrip voor de conflictmode waarin taalkwesties aan de orde zijn. Zinvol is ook de confrontatie met de dagelijkse praktijk in een gebied aan de grens met Frankrijk en aan de taalgrens. Franse nummerplaten in de horecazaken van Heuvelland, het kooptoeisme op de Zwarte Berg, de programmatie in het Folkcentrum van Dranouter, waarin ruimte is voor Franse initiatieven, de bibliotheek van Mese, waar Franstalige kinderen Nederlandstalige boeken komen uitlenen...

10. Het landschap als contactzone

De grenzen in de Westhoek worden pas duidelijk als je ze overschrijdt, als je er langs loopt, fietst of rijdt.

KERNVERHAAL: 'De schreve'

De 'Schreve' maakte van de Westhoek een grensgebied. In 2013 bestaat ze 300 jaar. De Schreve volgt een zeer grillig tracé. Waarom de lijn er zo uitziet, is een boeiend stuk Europese geschiedenis. Het tracé van de grenslijn werd vastgelegd in het Verdrag van Utrecht in 1713 en is sindsdien niet meer veranderd. Voor de Westhoek is die territoriale evolutie belangrijk voor zover ze laat zien dat het gebied ooit een centrale positie innam in het Graafschap Vlaanderen. Door die grens veranderde de economische betekenis van de Westhoek. Het werd een perifere zone, een uithoek.

Het verhaal van de grenslijn met Frankrijk loopt samen met het ontstaan van het fenomeen 'grens' in het algemeen. De evolutie van de grens tussen 1659 en 1713 toont hoe complex en omslachtig de ontstaansgeschiedenis van 'nationale' grenzen is geweest. Voor die periode werden de territoriale entiteiten bepaald door de machtsverhoudingen het erfrecht binnen de Europese vorstenhuizen.

Ook de ligging van Engeland tegenover de Westhoek was bepalend voor de evolutie van Vlaanderen en de Westhoek. Voor de middeleeuwse handel was de ligging van Engeland aan de andere kant van de zee een zegen; later, met de strijd tussen Frankrijk en Engeland, een vloek.

Sinds de oprichting van de Europese unie is de betekenis van de grens grondig veranderd.

AANZETTEN VOOR SUBVERHALEN:

Versterkte steden

Aan weerszijden van de grens liggen steden die deel uitmaakten van de Ceinture de Fer en versterkt werden volgens de plannen van Vauban: Dunkerque - Bergues - Veurne - Fort Knocke - Ieper - Menen - Lille - Doornik....

Grensoverschrijdende cultuur

De grens trok een streep door Vlaanderen. Ze scheidde een gebied dat tot dusver een culturele eenheid vormde, met eenzelfde taal, architectuur, economie, en die onder een ander nationaal regime verder evolueerden. Een verkenning van de beide kanten van de Schreve laat de impact daarvan zien en voelen.

“Er zijn duidelijke verschillen in denkwijze tussen verschillende territoria aanwijsbaar. Deze verschillen zijn echter vaak heel subtiel en moeilijk aanwijsbaar, maar zorgen er toch voor dat men duidelijk spreekt van “aan onze kant” en dat men de anderen die vaak slechts een paar stappen verder in een ander land). Het is ook het moeilijkst te bestrijden fenomeen van wat we de ‘grensmentaliteit’ van de bewoners van de bewuste zone kunnen noemen.”

Uit nota Grens Limiet Rand Streep Lijn van Philippe Vanderghote

Profiteren van de grens

De grens, de specifieke fiscale wetgeving en bijhorende douane zorgde voor beperkingen en opportuniteiten aan weerszijden van de grens. Zo circuleren er talrijke verhalen van ‘blauwers’, smokkelaars die de tolrechten op allerlei vindingrijke manieren probeerden te omzeilen. Of anecdotes zoals die van een molen in Westouter die clandestien 10 meter werd verplaatst, zodat hij op Frans grondgebied terechtkwam waar de voorwaarden fiscaal aantrekkelijker waren. Prijsverschillen aan weerszijden van de grens zorgen ook nog vandaag voor ‘kooptoerisme’.

Grensarbeid

Grensarbeid in verschillende periodes: mensen uit Westhoek gaan in Noord-Frankrijk werken in textielindustrie en verbouwen industriegewassen - Fransmansmuseum Koekelare

Smokkelverhalen

Folklore en tradities

Oude volksspelen in cafés aan weerszijden van de grens. Volksliederen, muziek en dansen. Aan weerszijden van de grens belangstelling voor folklore, ook bij jongeren.

Emigratie en immigraties

Vlaamse wevers en lakenbewerders emigreren naar Zuid-Engeland. In de 16de eeuw: exodus van protestanten naar Engeland, Noord-Nederland, Duitsland. Die emigratiestroom creëerde een vacuüm in de streek.

In de 17de-18de eeuw kwamen mensen uit Picardië naar de Westhoek wonen.

Tijdelijke vluchtelingenstromen tijdens WO1.

Nieuwe inwijkelingen na WO1.

Middeleeuwse architectuur en stedenbouw
aan weerszijden van de grens

De taalinvloeden en taalkwesties
Frans in Vlaanderen - Vlaams in Frankrijk

De taalgrens en de faciliteitengemeenten
Mesen/Messines - Comines-Warneton/Komen-Waasten

IV. DE ONTSLUITING

Hoe en waar vertellen we de verhalen van de Westhoek?

In dit hoofdstuk schetsen we een operationeel kader voor de ontsluiting van en communicatie over de thema's Landschap en Grens. We reiken ook een aantal formats aan.

1. Visie over de Westhoek

Welke visie over de Westhoek willen we meegeven?

- de Westhoek als fysiek en mentaal herbronningsgebied in een rusteloze maatschappij;
- de Westhoek als 'monument' van cultuur-historische gelaagdheid;
- de Westhoek als innovatieve regio

2. Doelstellingen

1. De identiteit van de Westhoek versterken

De rijkdom en uniciteit (identiteit) van de streek valoriseren voor bezoekers en bewoners en hen inspireren om de verschillende waarden van de streek

- te (h)erkennen
- ervan te genieten
- ervoor te zorgen

2. De bezoekers uitsturen over de Westhoek

Hiervoor het gepaste instrumentarium ontwikkelen en netwerken creëren binnen de Westhoekverhalen. Uitdaging: jonge mensen aantrekken en aanspreken.

3. Synergie tussen de actoren bevorderen

Een gemeenschappelijk platform creëren voor de verschillende actoren uit 'het veld': cultuur, erfgoed, toerisme, landbouw, natuur voor een consistente communicatie over de thema's en de ontsluitingsinitiatieven.

4. Interactie en dynamiek bevorderen

De interactie faciliteren tussen actoren, bewoners en bezoekers.

Betekenis en ruimte geven aan reacties en inhoud van bewoners en bezoekers.

Participatie van bewoners in het bezoekersonthaal stimuleren.

3. Uitgangspunten

Drie invalshoeken: 'Body-Mind-Soul'

De inhoud en de vormgeving van de Westhoekverhalen vertrekken van drie invalshoeken die overeenkomen met drie manieren waarop men in de vrije tijd met het landschap omgaat. De formats combineren deze invalshoeken.

BODY	via het lichaam (bewegen, ruiken, kijken, proeven, rusten, zich inspannen...);
MIND	via het verstand (fenomenen en processen begrijpen, transformaties leren zien, zich oriënteren, de geschiedenis verkennen...)
SOUL	via het gevoel (genieten van schoonheid, beeldwaliteit, geluid, muziek, vergezichten, dromen, gezelligheid...)

'Low impact'

Het onthaal, de interpretatie en de educatie in de Westhoek zijn erop gericht de beleving van de streek te maximaliseren. De formats/producten moeten de landschappelijke kwaliteit versterken. Belangrijk: bij het uitbouwen van de formats de impact ervan op het landschap grondig evalueren.

Coherent en overzichtelijk

De verschillende verhalen zijn gestructureerd in een 'verhalenweefsel' (zie hoofdstuk III). Ze worden vanuit de thema's verteld en verwijzen naar elkaar, zodat de samenhang zichtbaar wordt.

Een gemeenschappelijke communicatiestrategie

In het landschap zijn diverse actoren actief. Hun visie, beleid en initiatieven moeten worden gecommuniceerd aan de bewoner/bezoeker. Kan deze communicatie op het terrein en virtueel gebeuren binnen één gemeenschappelijke communicatiestrategie, om

- de wildgroei van borden en wegwijzers te beperken
- een duidelijk overzicht aan te bieden op het internet
- de identiteit van de Westhoek te versterken

Reëel en virtueel

De formats hebben een reële component ter plaatse en een virtuele component op het internet. Ze maken zowel in de reële als in de virtuele wereld deel uit van het cultuur-toeristische Westhoeknetwerk. Via het internet kan de bezoeker uiteraard vanop afstand informatie opvragen, maar hij kan ook zelf input en commentaren geven.

Belangrijk voor de virtuele component van de Westhoekverhalen is dat de website zich duidelijk profileert als het communicatieinstrument van de Gebiedsgerichte werking Westhoek en dus onderscheidt van websites met toeristische, economische of commerciële invalshoek.

Flexibel en dynamisch

Verandering, diversiteit en activiteit zijn belangrijk om de bewoners en de bezoekers steeds opnieuw te intrigeren en te interesseren voor de Westhoek. We moeten hiermee dus rekening houden bij de ontwikkeling van ontsluitingsinstrumenten. Nieuwe, digitale technieken bieden hiervoor interessante mogelijkheden, in combinatie met het vertrouwde instrumentarium

Het aanbod van ontsluitingsproducten is een evenwichtig geheel van

- producten met een vaste dragers in het landschap
- producten met flexibele / aanpasbare dragers
- vaste producten met mobiele dragers
- tijdelijke producten met mobiele dragers
- kalendergebonden producten die periodiek terugkeren

Eigenschappen formats voor ontsluiting, interpretatie en educatie

1. BODY-MIND-SOUL
2. LOW IMPACT
3. COHERENT EN OVERZICHTELIJK
4. EEN GEMEENSCHAPPELIJKE COMMUNICATIESTRATEGIE
5. REEEL EN VIRTUEEL
6. FLEXIBEL EN DYNAMISCH

4. Instrumentarium

WERKTERMINOLOGIE VOOR DE VASTE (= niet mobiele) ONTHAALPUNTEN IN HET ONTSLUITINGSNETWERK VOOR DE WESTHOEKVERHALEN

* in het rood terminologie met onduidelijke afbakening

WERKTERMEN (naar het publiek toe kan met andere namen worden gecommuniceerd)	PUBLIEKE SECTOR	Wat?
<p><u>INFOKANTOOR</u> A-kantoor of Centraal onthaalcentrum voor stad en streek met 'interpretatief deel → Ieper</p> <p>B-kantoor of Toegangspoort → Heuvelland, Poperinge, Lo-Reninge, Diksmuide, Veurne</p> <p>Gemeentelijke of andere onthaalpunten (zie kaart Nota Westtoer)</p>	<p>toerisme (cfr Toeristisch onthaal Westhoek - Westtoer - plan van eisen - jan 2010)</p>	<p>het infokantoor geeft praktische informatie en faciliteiten aan bezoekers en stuurt ze uit in een ruim gebied / doorverwijsfunctie</p> <p>in de nieuwe omschrijving van Westtoer komt daar een 'interpretatieve deel' bij → 'bezoekerscentrum'</p>
<p><u>INSTAPPUNT*</u> a) onbemand voorbeelden: 'toegankelijke erfgoedsite' 'dorpsonthaalpunten' 'startplaats voor traject (met reële of virtuele gids) 'BC Tyne Cot' 'Inkom begraafplaats Langemark'</p> <p>b) bemand vb De Palingbeek</p> <p>(* voorlopig benaming / moet overeenkomen met het Engelse Trailhead)</p>	<p>toerisme / natuur / erfgoed / cultuur</p> <p>gemeente provincie Vlaams gewest</p>	<p>- De start van een traject of het onthaal bij een erfgoedsite. Het instappunt geeft (min of meer uitgebreid) inhoudelijke informatie om het lokale verhaal te linken aan de Verhalen voor de Westhoek. Het instappunt heeft een portaalfunctie. Een bezoek aan een instappunt is geen doel op zich. Het geeft een intro op het buitenverhaal.</p> <p>- Afhankelijk van de omvang van het instappunt, is er publiekswerking (gidsbeurten, rondleidingen, activiteiten, ateliers...)</p> <p><i>Het bezoekersonthaal in Ieper bijvoorbeeld kan gezien worden als een instappunt voor Ieper zelf en een infokantoor voor de Ieperboog en de Westhoek</i></p>

<u>BELEVINGSPUNT</u> vb zitbank, panoramapunt, kaders...		in het landschap aangebrachte installatie om de beleving ervan te verhogen ('enhancers')
<u>MUSEA</u>	gemeente provincie...	- De musea van de Westhoek zijn instappunten die diepere info meegeven rond de drie Westhoekthema's; via objecten, archeologica, immaterieel erfgoed enz ontsluiten ze de cultuurhistorische betekenis van een de regio. - Er is publiekswerking - Ze kunnen een doel op zich (een 'attractie') zijn voor een bezoek.
BIBLIOTHEKEN EN ANDERE CULTURELE LOCATIES	gemeente andere?	bemande onthaalpunten die laagdrempelig zijn voor de bewoners en die ingezet kunnen worden voor sensibilisering en initiatieven rond streekidentiteit
BEZOEKERSCENTRUM / INTERPRETATIECENTRUM / BELEVINGSCENTRUM vb folkcentrum Dranouter vb De Palingbeek		dit begrip is niet altijd eenduidig - het wordt gebruikt voor a) een infokantoor + instappunt b) een uitgebreid instappunt / een thematisch centrum
NME-CENTRUM vb De Palingbeek, de Otter...		een instappunt voor een natuurgebied

NAAM	PRIVATE SECTOR	Wat?
	Horeca-zaken	
	Winkels	winkels kunnen een link hebben met ontsluitingsinitiatieven / met streekproducten/ ... het zijn ook plaatsen waar met de bewoners kan worden gecommuniceerd over activiteiten in de streek
	Private 'attracties'	kleine privé-musea / privé-sites / attracties

VOORSTELLEN VOOR NIEUWE OF VERNIEUWDE INSTRUMENTEN EN FORMATS

1. Bezoekerscentrum nieuwe stijl → instappunt

(→ zie studie De Bergen)

Platform

Een bezoekerscentrum nieuwe stijl is een dynamisch platform om de streek te verkennen in al haar aspecten: sportief, culinair, cultureel, landschappelijk, ecologisch, historisch... Het is gericht op 'buiten': de beschikbare informatie en activiteitenprogramma hebben als doel de bezoeker uit te sturen.

Eigen identiteit

De identiteit van het interpretatiecentrum is afhankelijk van de kenmerken van de streek waarop het betrekking heeft en de concrete inplanting. De architectuur, de inrichting en de inhoud versterken de specifieke 'landschapswaarden' van de streek. Een interpretatiecentrum is een exponent van zijn omgeving en verschilt daardoor van een interpretatiecentrum in een andere streek.

Communicatie en participatie

Een bezoekers- of interpretatiecentrum is een open en actieve plaats, die focust op communicatie en participatie, eerder dan op kennisoverdracht.

Doelgroepgericht

Specifieke doelgroepen kunnen door specifieke streekeigenschappen worden aangetrokken. Zo kan een streek bijvoorbeeld meer troeven hebben om klassen aan te trekken dan individuele bezoekers of omgekeerd. Of kan de groep verblijfstoeristen belangrijk genoeg zijn om bijvoorbeeld specifieke activiteiten te voorzien. De doelgroepenanalyse speelt mee in de architectuur, inrichting en programmatie van het interpretatiecentrum.

Modulair

Wat buiten te beleven valt, hangt af van de seizoenen, van het weer, van de evenementen die worden georganiseerd, van het culturele en recreatieve aanbod, en van de bezoeker zelf (interesses, manier van reizen, aard van het bezoek, sociale context...). Essentieel is dat we de inhoud / informatie die in een bezoekerscentrum wordt aangeboden, zien als een modulair en flexibel gegeven. Met andere woorden: wat verteld, getoond of aangeboden wordt, moet veranderd of vervangen kunnen worden.

Programmatie

Het aanbod van het bezoekers- of interpretatiecentrum bestaat uit vaste en flexibele onderdelen.

Reëel en virtueel

Een bezoekers- of interpretatiecentrum leeft **ook virtueel op het internet**. Bezoekers en bewoners vinden er informatie, beeldmateriaal, suggesties, discussies... en posten er hun foto's, filmpjes, eigen input en reacties.

2. TAG/DECODER

[Als voorstel ontwikkeld voor case Heuvelland]

Vermits landschap het kerngegeven is van het buitengebied van Heuvelland, was het onze bekommernis om de esthetische kwaliteit ervan zo min mogelijk aan te tasten en de wildgroei aan infopanelen te beperken. Daarom hebben we een systeem ontwikkeld waarbij niet de info zelf, maar een code (een TAG) die naar de info verwijst in het landschap wordt geplaatst. De TAGS zijn klein en discreet.

De info krijg je via DECODERS die je in het bezoekerscentrum vindt of kunt downloaden op de site van het bezoekerscentrum. Het zijn instrumenten op print, digitaal of auditief. We willen vermijden om enkel te mikken op digitale dragers (type Ipod, Iphone, handheld computers...), maar willen het assortiment DECODERS zo ruim mogelijk houden, met openingen naar alle doelpublieken (met min of meer digitale ervaring) en naar verschillende actuele en toekomstige digitale media.

Dit TAG/DECODER systeem maakt het mogelijk om doelgroepgericht te werken. Het volstaat om voor eenzelfde TAG (code) verschillende DECODERS aan te maken voor verschillende doelgroepen. Ook kan met dit systeem worden vermeden dat er resoluut moet worden gekozen voor een bepaalde technologie en als de technologie verandert, dat dan ook meteen de buitenopstellingen moeten veranderen.

De DECODERS zijn een systeem van schakelbare units. De kleinste unit is een 'kaartje' (reëel en virtueel op de website van het instappunt De Bergen) met een klein oriënteringsplan, een visueel en een korte uitlegtekst over een bepaalde plek. Elk kaartje kan gelinkt worden aan andere, volgens het inhoudelijke Verhalenweefsel (Verhalen voor de Westhoek), waardoor het systeem ook uitbreidbaar wordt voor de Westhoek.

Meer info op PPT TAG/DECODER

V. STAPPENPLAN

1. Website als werkinstrument voor de Gebiedsgerichte werking Westhoek

De website is een gemeenschappelijke werkinstrument voor de verschillende actoren uit 'het veld': cultuur, erfgoed, toerisme, landbouw, natuur.-

Het gaat om een eenvoudige website die interessante documenten bundelt ivm de ontsluiting. Deze instrumenten zijn toegankelijk voor alle partners die bij de ontsluiting betrokken zijn.

- een googlemap waarop de relevante sporen/erfgoed sites/natuursites... per thema aangeduid zijn. Komen tot een **cultuurhistorische vlekkenkaart**: een spreidingskaart specifieke vertelplaatsen per verhaallijn;
per spoor een reeks van **trefwoorden & trefdata** > verbanden tussen plaatsen en verhalen
Westhoek-trefwoorden > mogelijke aanzet voor een soort 'canon van de Westhoek'
> zie ook Tag/Decodersysteem
- een **Westhoek tijdslijn** - (te zien als work in progress - kan steeds verder worden aangevuld, gewijzigd...)
- **cartotheek**
Een kaartenkabinet aanleggen over de Westhoek, met historische reconstructiekaarten en authentiek oud kaartmateriaal.
- **iconografie**
Iconografie verzamelen rond de Westhoekthematiek en de lokale subverhalen.

2. Per thema een 'labo' opzetten

De thema's en kernverhalen moeten permanent gevoed worden door experts terzake. Per thema moet een kerngroep worden samengesteld van deskundigen ivm de inhoud en ontsluitingstechnieken.

De labo's maken

- een inhoudelijk draaiboek per thema/kernverhaal
- een draaiboek voor de ontsluitingsformats

3. Netwerken vormgeven

Bestaande en nieuwe ontsluitingstechnieken en onthaalnetwerken op elkaar afstemmen en opnemen in het netwerk van de Verhalen voor de Westhoek.

4. Nieuwe formats concreet uitwerken

Pilootversies maken van

- Tag/Decoder
- 'Tranquillers' - ontsluiting stilteplekken
- Location-based gaming
- Mobile content

In het ontwikkelingsproces ook bezoekersgroepen betrekken.

5. Jaarprogramma opstellen met activiteiten, evenementen... rond de drie Westhoekthema's Landschap / Grens / Oorlog

→ 2014-2018 > Netwerk Oorlog en Vrede

→ **1713-2013?**

300 jaar

aan, over en langs de Schreve

“Men zal zich erover verwonderen dat die provincies, die al zo lang onder gevolgen geleden hebben van de oorlogen die er uitgevochten werden, nog zoveel schoonheid en welvaart bezitten, niettegenstaande het krijgsgeweld. Dit is het feit dat elke dag nog steeds zoveel bezoekers in deze streken aantrekt, die aan hun nieuwsgierigheid willen voldoen met het bekijken van de vele mooie steden waar de zeldzaamste rijkdommen van de Oude en de Nieuwe wereld tentoongesteld worden, waar ook zoveel perfect versterkte steden te bezoeken vallen dat het erop lijkt alsof de oorlogsgod Mars van de hele wereld deze streek uitgekozen heeft om er zijn rijk te stichten, op een zodanige manier dat het erop lijkt dat Jupiter, Venus en Pallas Athene samengezworen hebben om de ellende van de oorlog te laten samensmelten met het beste wat vrede, overvloed en de kunsten kunnen bieden.”

(vrij vertaald naar het voorwoord van François Floppens, in de laatste editie van 'Les délices de Pais-Pas' - Brussel 1713, door Jean-Baptiste Christyn de Jongere en Pierre Floppens / Philippe Vanderghote)

Bibliografie en websites

Andere onderdelen van deze studie:

Nota Madoc Herinrichting De Bergen
PPT Madoc Tag/decoder

Landschap

Landschap in meervoud, Jan Kolen & Ton Lemaire (red), Uitgeverij Jan van Arkel, 1999
Beyond the Picturesque, Steven Jacobs en Frank Maes, boek bij de gelijknamige tentoonstelling in het SMAK, Gent (4 april tot 23 augustus 2009)
Landscape and memory, Simon Shama
Het museum (zonder muren) van het landschap, Steven de Clercq. Een bijdrage aan Erfgoedverhalen voor Charlotte van Rappard-Boon, Erfgoedinspectie Den Haag, 2007
Handleiding Leesbaar Landschap, Katrien Hendriks en Henk Kloen, CLM, Culemborg, 2007
www.onderzoeksbalans.be/landschap
watercanon.nederlandleeftmetwater.nl/view/page/home
www.landscape-europe.net/
www.landscapeandleisure.eu

Landschapontwikkeling

Het Vlaams restgebied, ontdekking van het andere landschap. Verkennend onderzoek uitgevoerd door Onderzoeksgroep Planning & Ontwikkeling i.s.m. OSA, Onderzoeksgroep Stedebouw en Architectuur Departement Architectuur, Stedebouw en Ruimtelijke Ordening KULeuven, in opdracht van de Vlaams Bouwmeester en de Vlaamse Gemeenschap, november 2007 (via website www.vlaams-bouwmeester.be)

Beleid

Navigatieplan voor een vitaal West-Vlaams Platteland
Beleidsnota Platteland, 2003 - 2030, Provincie West-Vlaanderen

Toerisme

Werknota Inventarisatie van aangrijpingspunten in verband met integrale duiding Westhoek, 5 december 2008, Provincie West-Vlaanderen
Westhoekjes 2009 - www.westhoekjes.be
Strategisch Beleidsplan Toerisme & Recreatie voor de Westhoek 2008-2013
www.toerismewesthoek.be
www.westhoek.be

Toerisme en internet

goseeportland.com/
www.youtube.com/profile?v=Fyy2URiPP3E&user=PureNZHaveYourSay
www.visittheotherbritain.com/
springwise.com/tourism_travel/yourtour/
springwise.com/tourism_travel/urbanartguide/
www.myplacetobe.eu/

Toerisme en erfgoed / landschap

Toerisme en erfgoed, Toerisme Vlaanderen, 2007

Leisure and landscape, M. Brinkhuijsen, H. de Jong, R. Schröder, 2007

www.landscapeandleisure.eu

biot.hogent.be

www.gsi.ie/Education/Heritage.htm

Duurzame ontwikkeling

Samen op weg: duurzame ontwikkeling in een natuurexcursie, Centrum voor natuur- en milieu-educatie, 2008

Referentiesites voor een Westhoek-website

www.zandstad.nl

www.hetverhaalvangroningen.nl

www.regiocanons.nl

www.vensteropevecht.nl

WESTHOEK

Inspiratie en informatie voor de Westhoekverhalen

Het grote rivierenboek, Hoofdstuk Langs de IJzer (96-119), Luc Devoldere, Ons Erfdeel vzw, 2008

De Westhoek XL. Verrassend veelzijdig Frans- en West-Vlaanderen, Jan Yperman, 2009,

Dauidsfonds Leuven

Synoptische tabel - geschiedenis van de Westhoek, Johan Termote - Document Esenkasteel

Grens, Limiet, Rand, Streep, Lijn, Philippe Vanderghote, artikel

Zaalteksten en tijdslijn in De Bergen, Heuvelland

Blauwdruk België, de geschiedenis van onze landsgrenzen, Snoeck-Ducajou / Kunsthof Sint-Pieters / Madoc, 2005 / Hoofdstuk over de zuidgrens.

www.geuzenproject.org

De Franse Nedelanden / Les Pays-Bas français - Jaarboek 34 van Ons Erfdeel

Westhoek op internet - voorbeeld van User generated content

'Les dunes du Westhoek': <http://www.youtube.com/watch?v=kf0OPraJM0M>